

Prevence a opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, povinnost identifikace

1. Úvod a účel

Tento dokument je věnován základnímu výkladu povinností a opatření v boji proti praní špinavých peněz a financování terorismu.

Jeho cílem je seznámit vás s problematikou praní špinavých peněz a financování terorismu a o opatřeních, která vedou k jejich prevenci. Zároveň vám představí, jaké postupy má Air Bank a.s. (dále jen „Air Bank“ nebo „banka“) a vy jako její zmocněnec v rámci této prevence za povinnost provádět a dodržovat.

2. Podstata praní špinavých peněz a financování terorismu

Praní špinavých peněz (money laundering) je celosvětový problém. Aby se pachatelé trestných činů vyhnuli odhalení a nepřišli o zisky ze své trestné činnosti, musejí nelegálně získané finanční prostředky „vyprat“.

Toto „praní“ v podstatě představuje snahu o zahrazení stop po trestné činnosti, znemožnění dohledání zdrojů peněz, a to nejčastěji prostřednictvím přesunu peněz mezi účty, případně změnou jejich formy. Moderní technologie dnes umožňují, aby nelegálně získané peníze cestovaly neuvěřitelnou rychlostí po světě, a to anonymně nebo pomocí falešných údajů o totožnosti.

Boj proti praní špinavých peněz (anti-money laundering – AML) je termín, který zahrnuje snahy o zamezení, odhalení, vyšetřování a hlášení trestného činu praní špinavých peněz.

Proces praní špinavých peněz má obvykle tyto fáze:

- Umístění (placement) – první etapa spočívá v umístění nelegálně získaných peněz do oběhu, nejčastěji prostřednictvím uložení na bankovní účet.
- Přesun – zametání stop (layering) – zakrytí původu peněz. Zde se může jednat o různé transakce prostřednictvím účtů, nákupy či prodeje nemovitostí nebo cenných papírů.
- Navrácení (integration) – převedení zisků z nelegální činnosti zpět k jejich původnímu majiteli.

Finanční instituce mohou ze své podstaty v procesu legalizace nevědomě hrát roli zprostředkovatelů.

Jelikož peníze z páchaní trestné činnosti mají nejčastěji podobu hotovostních peněz, bývá nejdříve nutné zbavit se množství peněz v hotovosti ve prospěch peněz bezhotovostních. Ty lze totiž snadněji převádět – „prát“.

Praní peněz může probíhat třeba nákupem nemovitosti nebo virtuálních aktiv, bezhotovostními přesuny z účtu na účet, následnými výběry v hotovosti či převody do jiných států nebo vklady i výběry neobvykle vysokých částek hotovosti prostřednictvím bankomatů.

Praní peněz ale neprovádí pouze zločinecké organizace. Dělají to z různých důvodů i osoby zatím bezúhonné. Jejich cílem může být vyhnout se daním, snížit dividendy akcionářům nebo třeba obejít devizové překážky.

Mezinárodní společenství a zejména ekonomicky vyspělé země si velmi dobře uvědomují hrozby, které pro demokracii představuje rozvoj organizované kriminality a terorismu i to, že se tato kriminalita stává mezinárodní.

Za více než čtvrtstoletí trvání celosvětové a zejména celoevropské systematické kampaně byly proti praní špinavých peněz a financování terorismu vytvořeny postupy, které tomuto druhu kriminality kladou více či méně účinné překážky. Současné byly vybudovány struktury, které mají umožnit účinnou spolupráci různých státních i nestátních institucí, a to jak vnitrostátně, tak i mezinárodně.

3. Právní úprava

V návaznosti na mezinárodní závazky, vycházející především z mezinárodních úmluv a členství v Evropské unii, je problematika legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu upravena i v České republice.

V oblasti prevence praní špinavých peněz a financování terorismu se řídíme následujícími právními úpravami:

- zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „zákon o AML“)
- vyhláška ČNB č. 67/2018 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
- zákon č. 69/2006 Sb., o provádění mezinárodních sankcí
- nařízení vlády č. 210/2008 Sb. ve znění nařízení vlády č. 88/2009 Sb. ze dne 16. března 2009, k provedení zvláštních opatření k boji proti terorismu
- úřední sdělení ČNB ze dne 26. 5. 2009 k některým požadavkům na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
- zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

4. Základní pojmy

4.1. Legalizace výnosů z trestné činnosti

Legalizací výnosů z trestné činnosti je myšleno jednání sledující zakrytí nezákonného původu jakékoliv ekonomické výhody vyplývající z trestné činnosti s cílem vzbudit zdání, že se jedná o majetkový prospěch nabytý v souladu se zákonem.

Toto jednání spočívá například:

- a. v přeměně nebo převodu majetku s vědomím, že pochází z trestné činnosti, za účelem jeho utajení nebo zastření jeho původu nebo za účelem napomáhání osobě, která se účastní páčání takové činnosti, aby unikla právním důsledkům svého jednání
- b. v utajení nebo zastření skutečné povahy zdroje, umístění, pohybu majetku nebo nakládání s ním nebo změny práv vztahujících se k majetku s vědomím, že tento majetek pochází z trestné činnosti
- c. v nabytí, držení, použití majetku nebo nakládání s ním s vědomím, že pochází z trestné činnosti, nebo
- d. ve zločinném spolčení osob nebo jiné formě součinnosti za účelem jednání uvedeného pod možnostmi a) až c)

4.2. Financování terorismu

Financování terorismu představuje:

- a. shromažďování nebo poskytnutí peněz nebo jiného majetku s vědomím, že bude, byť i pouze zčásti, použitý ke spáchání trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu, který má umožnit nebo napomoci spáchání takového trestného činu, nebo k podpoře osoby nebo skupiny osob připravujících se ke spáchání takového trestného činu, nebo

- b. jednání vedoucí k poskytnutí odměny nebo odškodnění pachateli trestného činu teroru, teroristického útoku nebo trestného činu, který má umožnit nebo napomoci spáchání takového trestného činu, nebo osobě pachateli blízké ve smyslu trestního zákona, nebo sběr peněz na takovou odměnu nebo na odškodnění nebo
- c. financování šíření zbraní hromadného ničení, kterým se rozumí shromažďování nebo poskytnutí peněz nebo jiného majetku s vědomím, že bude, byť i jen zčásti, použit šířitelem zbraní hromadného ničení nebo bude použit na podporu šíření takových zbraní v rozporu s požadavky mezinárodního práva.

Pro naplnění znaků legalizace výnosů z trestné činnosti, financování terorismu nebo financování šíření zbraní hromadného ničení anebo ke spáchání trestného činu není rozhodující, jestli k takovému jednání došlo nebo má dojít zcela nebo zčásti na území České republiky, nebo v cizině.

4.3. AML-CFT (anti-money laundering – combating the financing of terrorism)

Smysl a účel opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti (praní špinavých peněz) a financování terorismu lze rozčlenit do dvou základních bodů:

- zabránění zneužití finančního systému k legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu
- uchování stop po přesunech majetku, včetně záznamu o tom, od koho, prostřednictvím koho a ke komu se dané prostředky přemísťují

4.4. Obchod

Obchodem se pro účely zákona o AML rozumí každé jednání banky s jinou osobou, pokud takové jednání **směřuje k nakládání s majetkem této jiné osoby nebo k poskytnutí služby této osobě**.

4.5. Obchodní vztah

Obchodním vztahem se pro účely zákona o AML rozumí smluvní vztah mezi Air Bank a jinou osobou, jehož účelem je nakládání s majetkem této jiné osoby nebo poskytování služeb této jiné osobě. Současně je při vzniku smluvního vztahu s přihlédnutím ke všem okolnostem zřejmé, že bude zahrnovat opakující se plnění.

4.6. Podezřelý obchod

Obchod provedený za okolností, které vyvolávají podezření ze snahy o legalizaci výnosu z trestné činnosti. Obchod může být podezřelý také proto, že k němu použité peníze jsou určené k financování terorismu nebo k financování šíření zbraní hromadného ničení. Obchod ale může být podezřelý i kvůli jiným skutečnostem.

4.7. PEP – politicky exponované osoby (politically exposed persons)

Politicky exponovanou osobou se pro účely AML zákona rozumí:

- a. fyzická osoba, která je nebo byla ve významné veřejné funkci s celostátním nebo regionálním významem, jako je zejména hlava státu, předseda vlády, vedoucí ústředního orgánu státní správy a jeho zástupce (náměstek, státní tajemník), člen parlamentu, člen řídicího orgánu politické strany, vedoucí představitel územní samosprávy, soudce nejvyššího soudu, ústavního soudu nebo jiného nejvyššího justičního orgánu, proti jehož rozhodnutí nelze obecně až na výjimky použít opravné prostředky. Politicky exponovanou osobu je dále člen bankovní rady centrální banky, vysoký důstojník ozbrojených sil nebo sboru, člen nebo zástupce člena, pokud jím je právnická osoba, statutárního orgánu obchodní korporace ovládané státem, velvyslanec nebo vedoucí diplomatické mise anebo fyzická osoba, která obdobnou funkci vykonává nebo vykonávala v jiném státě, v orgánu Evropské unie anebo v mezinárodní organizaci
- b. fyzická osoba, která je:
 - 1. osobou blízkou osoby uvedené v písmenu a)

2. společníkem nebo skutečným majitelem stejné právnické osoby, popřípadě svěřenského fondu nebo jiného právního uspořádání bez právní osobnosti, jako osoba uvedená v písmenu a) nebo je o ní povinné osobě známo, že je v jakémkoliv jiném blízkém podnikatelském vztahu s osobou uvedenou v písmenu a), nebo
3. skutečným majitelem právnické osoby, popřípadě svěřenského fondu nebo jiného právního uspořádání bez právní osobnosti, o kterých je povinné osobě známo, že byly vytvořeny ve prospěch osoby uvedené v písmenu a)

Politicky exponovaným osobám věnujeme vždy zvýšenou pozornost. Je to proto, že mohou mít jistý politický vliv, díky němuž snáze dochází k uskutečnění aktivit týkajících se legalizace výnosů z trestné činnosti nebo financování terorismu.

4.8. Průkaz totožnosti

Pro účely zákona o AML je průkazem totožnosti (identifikačním dokladem) platný úřední doklad vydaný orgánem veřejné správy. V dokladu musí být uvedené jméno a příjmení a datum narození a musí z něj být patrná podoba, popřípadě jiný údaj umožňující identifikaci osoby, která doklad předkládá jako jeho oprávněný držitel.

K identifikaci a ověření totožnosti klienta Air Bank vyžadujeme od klientů následující průkazy totožnosti:

- Občan ČR předkládá jako průkaz totožnosti vždy platný občanský průkaz nebo cestovní pas.
- Občan země ze skupiny EU předkládá jako první průkaz totožnosti cestovní pas nebo národní průkaz nebo průkaz o povolení k pobytu. Jako druhý průkaz totožnosti předkládá cestovní pas nebo řidičský průkaz nebo průkaz o povolení k pobytu. Vždy jsou to dva různé doklady.
- Občan země mimo skupinu EU předkládá jako první průkaz totožnosti cestovní pas nebo průkaz o povolení k pobytu. Jako druhý průkaz totožnosti předkládá cestovní pas nebo řidičský průkaz nebo průkaz o povolení k pobytu. Vždy jsou to dva různé doklady.

Země patřící do skupiny zemí Evropské unie jsou následující:

Belgie, Bulharsko, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Irsko, Island, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie.

Uvedený seznam zemí nepředstavuje seznam členských států Evropské unie, seznam je vytvořen bankou.

5. Opatření AML/CFT

Právní úprava zákona o AML vymezuje takzvané povinné osoby – banky – a jejich povinnosti při realizaci opatření proti praní špinavých peněz a financování terorismu (viz § 2 zákona o AML).

Mezi tyto hlavní povinnosti patří:

- identifikace klienta
- kontrola klienta
- neuskutečnění obchodu
- uchovávání informací
- oznámení podezřelého obchodu
- odklad provedení příkazu klienta
- určení kontaktní osoby
- školení zaměstnanců
- informační povinnost
- stanovení systému vnitřních zásad

6. Identifikace klienta

Identifikace představuje úkon, který zahrnuje zjištění, ověření a zaznamenání povinných identifikačních údajů z platného průkazu totožnosti.

6.1. Povinnost identifikace

Jako banka jsme povinni identifikovat klienta:

- nejpozději tehdy, kdy je zřejmé, že hodnota obchodu překročí částku 1 000 eur (nebo její ekvivalent v jiné měně), například vklad hotovosti na účet v hodnotě 63 000 Kč,

bez ohledu na limit při:

- podezřelém obchodu (viz § 6 zákona o AML)
- vzniku obchodního vztahu
- uzavření smlouvy o nájmu bezpečnostní schránky nebo smlouvy o úschově
- nákupu nebo přijetí kulturních památek, předmětů kulturní hodnoty, použitého zboží nebo zboží bez dokladu o jeho nabytí ke zprostředkování jejich prodeje anebo přijímání věci do zástavy nebo výplatě zůstatku zrušeného vkladu z vkladní knížky na doručitele

Když si jako klient ke svému účtu založíte disponenta nebo držitele platební karty, vztahuje se povinnost identifikace podle zákona o AML také na tyto osoby, tedy na disponenta nebo držitele vaší karty. Mezi bankou a disponentem totiž vzniká obchodní vztah.

6.2. Identifikační údaje

Identifikačními údaji u fyzické osoby jsou:

všechna jména a příjmení, rodné číslo, a pokud jej člověk nemá, datum narození a pohlaví, dále místo narození, trvalý nebo jiný pobyt a státní občanství. Identifikačními údaji jsou také druh a číslo průkazu totožnosti, stát, popřípadě orgán, který jej vydal, a doba jeho platnosti. Patří sem i ověření shody podoby s vyobrazením v průkazu totožnosti.

6.3. Provádění identifikace

První identifikace osoby, která identifikaci podléhá, je zásadně prováděna „tváří v tvář“. Jde tedy o osobní setkání identifikované osoby. Identifikaci provádíme na základě platného průkazu totožnosti, s výjimkou obchodů uzavíraných na dálku.

Samotná identifikace spočívá ve vykonání následujících úkonů:

1. Ověření pravosti předloženého dokladu totožnosti, tj. zda není poškozen nebo padělán. Jde o kontrolu, jestli doklad nenese známky poškození, není zjevně přepisován, upravován nebo přelepován, je celistvý a není nijak znehodnocený.
2. Kontrola, jestli jsou údaje na dokladu čitelné a jestli je doklad platný v rámci expiračního období.
3. Ověření shody podoby osoby držitele s vyobrazením v dokladu totožnosti.
4. Zjištění, ověření a zaznamenání identifikačních údajů z průkazu.
5. Kontrola a zaznamenání druhu a čísla průkazu totožnosti, státu, popřípadě orgánu, který jej vydal, a doby jeho platnosti.
6. Zjištění, jestli fyzická osoba není politicky exponovanou osobou nebo osobou, vůči níž Česká republika uplatňuje mezinárodní sankce podle platného zákona.
7. Zjištění, jestli fyzická osoba nemá zemi původu v některé z AML rizikových zemí.

Klient je povinen nám poskytnout informace, které jsou k provádění identifikace nezbytné, včetně předložení příslušných dokladů. Air Bank může pořizovat kopie nebo výpisy z předložených dokladů a zpracovávat takto získané informace k naplnění povinností vyplývajících ze zákona o AML.

Pokud není v průkazu totožnosti, na jehož základě je prováděna identifikace, uvedena adresa trvalého nebo jiného pobytu, místo narození nebo údaj o státním občanství, je osoba podléhající identifikaci povinna nám tyto identifikační údaje vždy doložit náhradním způsobem. Může to udělat buď předložením jiného dokladu, který chybějící identifikační údaj prokazuje a my ho přijmeme, nebo formou písemného čestného prohlášení. Osobu považujeme za identifikovanou, teprve když zjistíme, ověříme a zaznamenáme všechny její identifikační údaje vyžadované zákonem. Jde také o údaje, které nejsou uvedené v průkazu totožnosti a je třeba je zjistit jiným způsobem, například na základě čestného prohlášení.

6.4. Ověření pravosti identifikačního dokladu a ověření totožnosti klienta

Ověření pravosti identifikačního dokladu a ověření totožnosti klienta jsou prováděny vždy v rámci identifikace jak nového, tak stávajícího klienta. Pro účely naplnění povinností provádění identifikace podle zákona o AML je klientem myšlen také disponent nebo držitel vaší debetní nebo kreditní karty. Samotné ověření pravosti předloženého identifikačního dokladu zahrnuje kontrolu dokladu ohledně padělání a poškození.

Při provádění identifikace se řídíme následujícími zásadami:

- a. Při ověření identifikačního dokladu proti poškození nebo padělání zkontrolujeme:
 - Jestli doklad nenese známky poškození, není zjevně přepisován, upravován, přelepován, je celistvý a není jinak znehodnocený.
 - Jestli jsou údaje na dokladu čitelné.
 - Že je doklad platný v rámci expiračního období.
- b. Při ověřování totožnosti klienta zkontrolujeme:
 - Datum narození klienta s vaším subjektivním porovnáním věku klienta.
 - Vizuální shodu pohlaví klienta, nelze přijmout to, že doklad předkládá žena, ale na fotografii v dokladu je muž.
 - Podobu klienta s vaším subjektivním porovnáním s jeho vyobrazením v dokladu.
- c. Pokud souběžně ověřujeme dva identifikační doklady, kontrolujeme oba tyto doklady, včetně toho, jestli se osobní údaje na obou dokladech shodují.

7. Kontrola klienta

Někdy jsme jako banka povinni provádět hloubkovou kontrolu klienta. Co to znamená pro běžného klienta, který bude nejen identifikován, ale navíc ještě kontrolován? Podle zákona o AML zahrnuje kontrola klienta i získání informací, na co peníze jako klient potřebujete nebo jaký obchod chcete uskutečnit.

Banka provádí kontrolu klienta před uskutečněním každého obchodu, pokud:

- Hodnota obchodu prováděného mimo s bankou uzavřený obchodní vztah dosahuje či přesahuje hodnotu 15 000 eur nebo ekvivalent této částky v jiné měně.
- Je s ním spojena povinnost identifikace při uzavření smluvního vztahu s klientem, například při uzavření rámcové smlouvy o běžném účtu nebo při podezřelém obchodu.
- Tento obchod provádí politicky exponovaná osoba.
- Je obchod prováděn s osobou usazenou v zemi, kterou je třeba považovat na základě označení Evropské komise nebo z jiného důvodu za vysoce rizikovou.
- Vyhodnotíme obchod jako nestandardní, a to kdykoliv v době trvání obchodního vztahu.

V rámci kontroly klienta získáváme coby banka:

- Informace o tom, za jakým účelem klient obchod provádí a jaká je jeho skutečná povaha.
- Informace o vlastnické a řídicí struktuře klienta a o jeho skutečném majiteli.
- Informace, z jakých zdrojů peníze klienta pocházejí.
- Informace o původu majetku u obchodu s politicky exponovanou osobou.
- Další informace, potřebné ke sledování chování klienta při využívání našich služeb ke zjištění, zda prováděné obchody odpovídají tomu, co o klientovi víme.

Zesílená identifikace a kontrola klienta

Opatření zesílené identifikace a kontroly klienta uplatňujeme vždy:

- a. při vzniku a v průběhu obchodního vztahu s osobou žijící ve vysoce rizikové třetí zemi
- b. před uskutečněním obchodu nebo při uzavírání obchodního vztahu s politicky exponovanou osobou

Při zesílené identifikaci a kontrole klienta:

- a. Získáváme další dokumenty nebo informace o skutečném majiteli, zamýšlené povaze obchodního vztahu a o zdroji peněz klienta a skutečného majitele.
- b. Získané dokumenty a informace ověřujeme z více důvěryhodných zdrojů.
- c. Zesíleně sledujeme obchodní vztah a jeho obchody.
- d. Získáváme souhlas od osoby pověřené řízením v oblasti opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu k uzavření obchodního vztahu nebo k jeho pokračování.
- e. Požadujeme provedení první platby v rámci obchodního vztahu nebo obchodu mimo obchodní vztah z účtu vedeného na jméno klienta u úvěrové instituce, ať už české, nebo zahraniční.
- f. Provádíme další opatření v souladu s činností banky a vlastním hodnocením rizik.

8. Rizikový nebo podezřelý obchod a neuskutečnění tohoto obchodu

Rizikovým obchodem je obchod, u kterého lze předpokládat určité riziko naplnění znaků podezřelého obchodu. Pokud se nepodaří vyvrátit všechny znaky rizikového obchodu, stává se tento obchod podezřelým ve smyslu zákona o AML.

Při identifikaci může například dojít k následujícím podezřelým situacím:

- Klient se odmítá podrobit identifikaci.
- Při jednání s ním se klient chová, jedná nebo vyhlíží neobvykle, doprovází jej například neznámá osoba nebo je sledován, není schopen nebo odmítá sdělit běžné informace nebo jsou tyto informace nedůvěryhodné.
- Existuje pochybnost o pravosti doložených identifikačních údajů klienta.
- Existuje pochybnost, že za klienta jedná někdo jiný.
- Existuje podezření, že klient je osoba, vůči níž Česká republika uplatňuje mezinárodní sankce podle zákona o provádění mezinárodních sankcí.
- Existuje podezření, že klient by mohl být zapojen do obchodů se zbožím nebo službami, vůči nimž Česká republika uplatňuje sankce podle zákona o provádění mezinárodních sankcí.

Obchod s daným klientem neuskutečníme vždy v okamžiku, kdy máme podezření na podezřelý obchod nebo máme pochybnosti o prováděném obchodu.

- Pro vaši představu uvádíme situaci, se kterou se můžete setkat při identifikaci vašeho budoucího disponenta nebo držitele vaší karty. Příslušný obchod, v tomto případě založení držitele včetně jeho identifikace, nemůžeme provést

v následujících případech. Disponent nebo držitel odmítne podrobit identifikaci, odmítne součinnost při provádění identifikace, například odmítne předložit identifikační doklad. Stejně to dopadne, rovněž když máte pochybnosti o pravdivosti poskytnutých informací držitelem nebo o pravosti předložených identifikačních dokladů, držitel nebo disponent je osobou, vůči níž Česká republika uplatňuje mezinárodní sankce, nebo předmětem obchodu držitele nebo disponenta je nebo má být zboží nebo služby, vůči nimž Česká republika uplatňuje mezinárodní sankce.

V takovém případě je vaší povinností tuto osobu odmítnout a o této skutečnosti nás informovat. **Neprodleně po tom, co zjistíte** u disponenta nebo držitele podezřelé chování, nám pošlete na mailovou adresu riziko@airbank.cz zprávu a uveďte do ní následující položky:

1. Do předmětu zprávy zadáte „Hlášení o podezřelém obchodu“.
2. Do textu mailu uvedete své jméno a rodné číslo.
3. Dále do mailu uvedete základní údaje o disponentu nebo držiteli, pokud se vám je podařilo zjistit. U občana ČR jde o jméno, příjmení a rodné číslo, u občana mimo ČR potřebujeme jméno, příjmení, datum narození a státní občanství. K těmto údajům připojíte stručný popis situace a podezřelého chování.

O všech informacích a souvislostech s tímto podezřelým obchodem, stejně jako o jejich oznámením bance jste povinni zachovávat mlčenlivost ve vztahu ke třetím osobám, včetně osob, jichž se sdělené informace týkají.

Když se nám nepodaří najít vysvětlení a nedokážeme znaky podezřelého obchodu odůvodnit, oznámíme tuto skutečnost Finančnímu analytickému úřadu (FAÚ) podle postupů stanovených zákonem a našimi interními předpisy.